

TCO GRANSKAR:

A-KASSAN – EN

FÖRSÄKRING I FRITT FALL

#15/08

A-kassan – en försäkring i fritt fall.

2008-12-17, andra upplagan 2009-02-25

Författare

Avdelningen för samhällspolitik och analys, TCO

Kontaktpersoner:

Lena Orpana

Samhällspolitisk utredare och statistiker

Avdelningen för samhällspolitik, TCO

e-post: lena.orpana@tco.se

Tel: 08-782 92 94

Mats Essemyr

Samhällspolitisk utredare

Avdelningen för samhällspolitik, TCO

e-post: mats.essemyr@tco.se

tel: 08-782 92 72

FÖRORD

I din hand håller du angelägen läsning.

Man kan kalla läsningen för en rysare. Den innehåller kalla, hårda fakta för många som kommer att drabbas av arbetslöshet.

Vi hoppas att läsningen kan öppna ögonen på dig som äger makt att förändra och förbättra läget för alla som nu personligen oroar sig för att förlora jobbet, varslas eller blir arbetslösa.

A-kassan är idag en försäkring i förfall.

En halv miljon har lämnat försäkringen. Mer än 30 procent av de inskrivna på arbetsförmedlingen står utan försäkring. Många tvingas leva på nivåer under det som tidigare var socialbidragsnormen.

Allt färre som omfattas av a-kasseförsäkringen får ut 80 procent av sin tidigare inkomst. En genomsnittlig speciallärare som blir arbetslös får till exempel bara 56 procent av sin lön från a-kassan.

Min och TCO:s slutsats är att a-kassan inte längre bygger på inkomstbortfallsprincipen. Försäkringen ger i realiteten endast runt 50 procent av tidigare inkomst i ersättning för stora grupper. Det är förmodligen rimligt att hävda att aldrig förr har så många fått så lite. A-kassan har blivit en grundförsäkring.

Vi tycker att det är dags att kliva ur politisk prestige och gamla låsningar. Det som sker nu är varken rättvist eller värdigt en välfärdsstat som Sverige.

Tänd ett ljus och läs om de arbetslösas ekonomiska situation. Gör 2009 till det år då a-kassan återupprättas som en riktig välfärdsförsäkring.

Vänliga hälsningar

Sture Nordh,
ordförande i TCO

TRE GODA SKÄL FÖR EN STARK ARBETSLÖSHETSFÖRSÄKRING

I den moderna ekonomin är arbetslöshet inte något som bara drabbar vissa utsatta. En majoritet av alla yrkesverksamma kommer någon gång i livet att bli arbetslösa. När det händer måste man vara väl skyddad från stora inkomstförluster. Det finns tre goda skäl till varför detta är så viktigt:

1. Den som blir arbetslös ska veta att inkomsten räcker för att betala de löpande utgifter som man har. Den arbetslöse ska inte behöva börja sin arbetslöshet med att tvingas sälja hus och hem. Energin skall läggas på att hitta ett nytt jobb. Forskningen är tydlig; en stark försäkring gör att arbetslösa lättare hittar jobb som motsvarar deras utbildning, men också att den som har jobb oftare söker mer högproduktiva jobb. En bra arbetslöshetsförsäkring är därför inte bara bra för individen, utan också för hela arbetsmarknaden och ekonomin.

2. Sverige är ett litet handelsberoende land med företag och arbetstagare som i hög grad påverkas av globaliseringens järnhårda konkurrens. Vår lilla öppna ekonomi kan vara stark bara om vi ständigt förnyar, rationaliserar och ställer om. Facket bejaktar oftast detta, även om det smärta när hela produktionsverksamheter måste läggas ned. I omställning blir människor ofrånkomligen arbetslösa. Att då kunna vila trygg i a-kassan tills man hittar ett nytt jobb gör att omställningen går lättare. Om människor känner sin inkomst och levnadsnivå hotad, så kommer de att spjärna emot. Den ständiga strukturrationalisering som vi alla ytterst lever av, kommer då att gå så mycket trögare.

3. När ekonomin krisar som den i allra högsta grad gör just nu, blir en stark arbetslöshetsförsäkring än viktigare. Försäkringen gör att den som förlorar jobbet kan upprätthålla mer av sin köpkraft. Försäkringen blir en automatisk stabilisator som gör att lågkonjunkturen svider lite mindre. Men även det motsatta råder; om försäkringen är för svag drabbar det inte bara de som blir arbetslösa. Det skrämmar även den som har jobb, men som oroas över att förlora det. En svag arbetslöshetsförsäkring förstärker lågkonjunkturen.

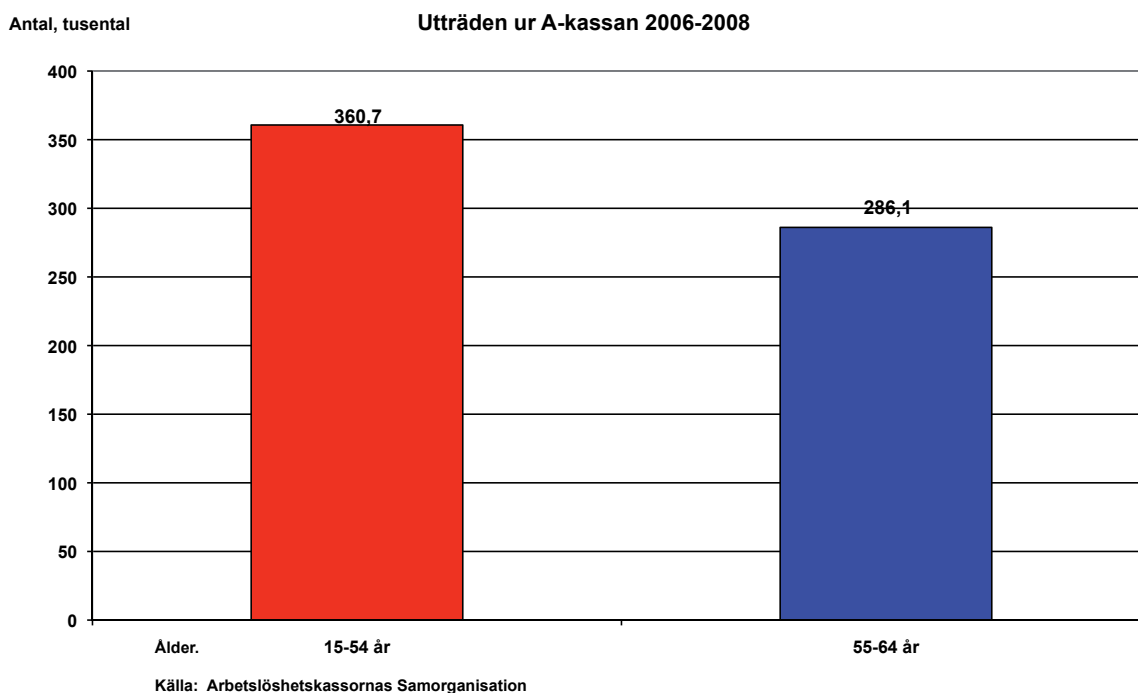
En halv miljon har lämnat a-kassorna

Den höjda a-kasseavgiften (arbetslöshetsavgiften) innebar att den genomsnittliga a-kasseavgiften, som 2006 var 105 kronor per månad, steg till 272 kronor per månad vid halvårsskiftet 2008. Under samma

period minskade a-kassorna sitt medlemsantal med över 465 000. Den snabba höjningen av avgiften fick gensvar i ett lika snabbt utträde ur försäkringen. De arbetstagare som står utanför a-kassan saknar rätt till inkomstrelaterad ersättning i händelse av arbetslöshet. De saknar även rätt att få del av fackens inkomstförsäkringar.

360 000 under 54 år har lämnat a-kassan

De många avhoppet från a-kassan ses av somliga som ett litet problem. Man har sagt att det är främst äldre arbetstagare som har nära till pension och därför låg risk för arbetslöshet, som lämnat försäkringen. Det är en felaktig bild. Arbetslöshetskassornas Samorganisation visar i en ny rapport att utträdena ur försäkringen under perioden 2006 till 2008 i åldersgruppen 15–54 år är 360 000 personer. I åldersgruppen 55–64 år uppgår utträden till cirka 286 000. Men åtskilliga också i den senare gruppen har sju till åtta år kvar i arbetslivet innan en låg arbetslöshetsrisk föreligger för dessa.

Medlemsminskningen i a-kassan är ett allvarligt problem. Åtskilliga av dessa personer kommer att stå utan rimlig försörjning i ett läge när arbetslösheten nu stiger kraftigt.

Den sänkta avgiften riskerar att bli en höjning

Regeringen vill förändra inträdesreglerna och sänka a-kasseavgiften 2009 med 50 kronor per månad för att locka tillbaka människor till försäkringen. Men såsom avgiften är utformad så stiger den när arbetslösheten ökar. Med tanke på den kraftiga ökningen i arbetslöshet kom-

mer stora arbetstagargrupper att få höjd avgift, trots den av regeringen beslutade sänkningen. Det leder till att försäkringens avgifter blir ännu mer osakliga och riskerar att leda till att ännu fler lämnar a-kassan.

Allt färre som går med i a-kassan har rätt till ersättning

Försämringarna när det gäller arbetsvillkor, beräkningen av ersättning, överhoppningsbar tid och borttagandet av studerandevillkoret har inneburit att färre medlemmar som är med i a-kassan faktiskt har rätt till ersättning. Försäkringens täckningsgrad (andel av arbetslösa som får ersättning) minskar som en följd av detta. År 2005 var den 65 procent. Första halvåret 2007 hade den sjunkit till 58 procent. Avskaffandet av studerandevillkoret har lett till att studenter som efter examen blir arbetslösa står utan möjlighet till arbetslöshetsförsäkring.

Bara var fjärde arbetslös får ut 80 procent av inkomsten från a-kassan

För de arbetslösa medlemmarna som uppfyller kraven för att få ersättning så har det låga takbeloppet och övriga försämringar i ersättningsvillkoren inneburit en betydande underförsäkring. En mätning sista veckan i augusti 2008 visar att endast 25 procent av de arbetslösa, som tidigare arbetade heltid, fick 80 procent av sin tidigare inkomst i ersättning. Tre av fyra arbetslösa är alltså underförsäkrade idag. De fackliga inkomstförsäkringarna hjälper många till bättre ersättning, men långt från alla.

En speciallärare som förlorar jobbet får 56 procent av den tidigare inkomsten

En bra arbetslöshetsförsäkring ska ge ett gott inkomstskydd. Det skapar tillit och legitimitet till trygghetssystemen. En viktig del i den svenska modellen bygger på att vi betalar gemensamt, delar på riskerna och får vår tidigare inkomst hyfsat skyddad till exempel vid arbetslöshet. Arbetstagarerna betalar idag till försäkringen även för inkomster över takbeloppet, men försäkringen täcker ändå inte tidigare inkomster. Nedan visas hur stor andel av den genomsnittliga inkomsten som olika yrkesgrupper får vid arbetslöshet via den gemensamma arbetslöshetsförsäkringen.

Yrkesgrupp	Lön, kr	Procent av lön i ersättning
Jurister	42 024	36%
Civilingenjör	37 904	39%
Företagsekonomer	37 698	40%
Dataspecialister	37 080	40%
Lärare, högskolan	32 033	47%
Journalister	31 003	48%
Administratörer	30 179	50%
Sjuksköterskor, spec	28 737	52%
Polis	28 222	53%
Lärare, special	27 295	55%
Lokförare	26 780	56%
Socialsekreterare	26 780	56%
Administrativa assistenter	26 574	56%
Lärare, gymnasiet	26 471	57%
Sjuksköterskor	26 368	57%
Socialförsäkringstjänstemän	25 544	59%
Byggnadsarbetare	25 544	59%
Lärare, grundskolan	25 029	60%
Löneadministratörer	24 102	62%
Målare, lackerare	24 308	62%
Kontorssekreterare	22 866	65%
Behandlingsassistenter	22 145	68%
Kundinformatörer	20 600	73%

Det förhåller sig i själva verket så att ytterst få grupper på arbetsmarknaden har så låg lön, att ett takbelopp på 18 700 kronor i månaden ger en ersättning på 80 procent. Lärare, administratörer och poliser, till exempel, får bara cirka 50 procent av sin tidigare lön.

De fackföreningar som har möjlighet tvingas skapa egna inkomstförsäkringar

En gemensam arbetslöshetsförsäkring har enorma fördelar då den gör det möjligt att försäkra även yrkesgrupper som har en högre risk för arbetslöshet. Det bygger på att man delar på riskerna. När försäkringen är gemensam minskar risken att villkoren blir så olika på arbetsmarknaden att det gör att yrkesverksamma drar sig för att byta till en bransch med sämre skydd. Uppstyckningen av försäkringen i en grundskydds-försäkring och omfattande kompletterande tilläggsförsäkringar leder till att arbetsmarknaden fungerar sämre. Den utvecklingen är oroväckande.

Samtidigt tvingas de fack som kan, att erbjuda sina medlemmar en bra inkomstförsäkring när statsmakten abdikerar. Åtta LO-förbund,

nio TCO-förbund och elva Sacoförbund erbjuder inkomstförsäkring via medlemsavgiften, under minst de första 100 dagarna av arbetslöshet. I få fall är ersättningsperioden längre. Den ger 80 procent av inkomsten upp till ett tak som för LO-förbunden är ca 35 000 kr, för TCO- och Sacoförbunden något högre. Kravet för att omfattas av försäkringen är att man är medlem i fackförbund och a-kassa samt att man kvalificerat sig genom medlemskap i minst 12 alternativt 18 månader och arbete i minst 80 timmar per månad under 12 månader. Dessutom finns en åldersgräns uppåt. Den som varit sjuk eller föräldraledig under en längre tid kan få svårigheter att uppfylla arbetsvillkoret, eftersom sjukskrivningstid och större delen av föräldraledigheten endast får räknas som överhoppningsbar tid. Endast två månader av föräldraledigheten får räknas som arbetad tid. Med överhoppningsbar tid menas att man kan räkna ihop perioder av arbetad tid före och efter sjukdomsperioden, för att uppfylla arbetsvillkoret.

Mellan 60 och 70 procent av LO-, TCO- och Sacomedlemmarna är medlemmar i förbund som tecknat inkomstförsäkring. Men det betyder inte att så många omfattas av försäkringen. Alla medlemmar klarar inte de kvalifikationskrav, till exempel vad gäller anställningsform, som krävs för att få ersättning från inkomstförsäkringen. Alla förbundsmedlemmar är heller inte med i a-kassan, vilket är ett krav för att få ersättning. Slutligen kan inte alla fackliga förbund åstadkomma en kompletterande försäkring. Förbund vars medlemmar har hög och återkommande arbetslöshet har mycket svårt att klara ekonomin för en sådan försäkring, samtidigt som det är dessa medlemmar som skulle behöva den mest.

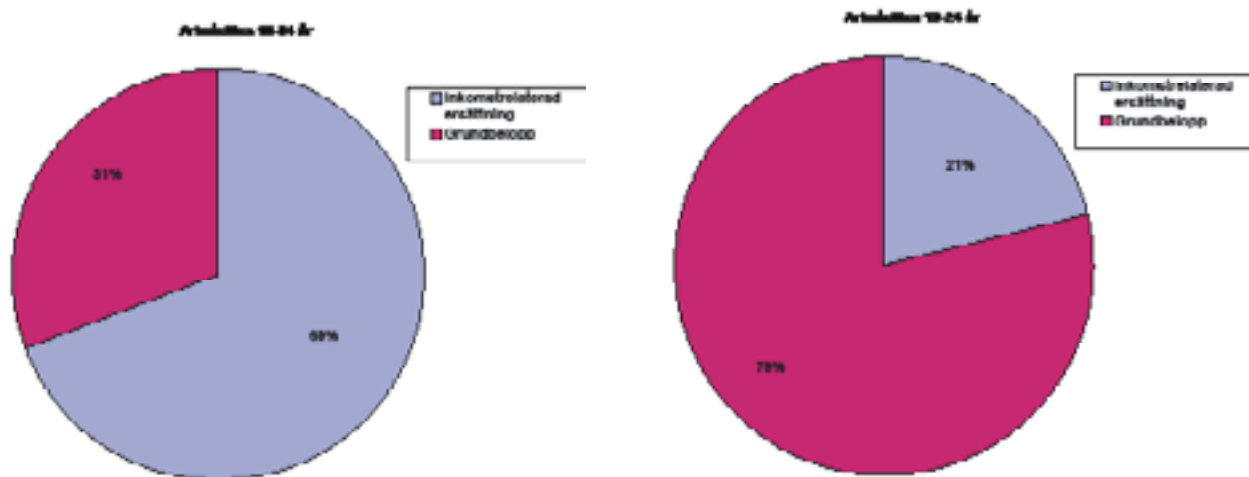
Räknar vi bort de som inte är med i facket, de om inte har tillgång till tilläggsförsäkringar via sitt medlemskap och de som inte är kvalificerade, är det rimligt att anta att under 40 procent av de yrkesverksamma har tillgång till kompletterande inkomstförsäkringar.

Möjligheten att få sin tidigare inkomst skyddad vid arbetslöshet gäller allt färre. Det är ett allvarligt hot mot den svenska modellen.

Mer än var tredje arbetslös i november är oförsäkrad

Det totala antalet arbetslösa var i november 2008 cirka 164 000. Av dessa fick 69 procent inkomstrelaterad ersättning. 31 procent fick grundbeloppet.

Bland ungdomar 18–24 år var ungefär 36 000 arbetslösa i november. Endast en av fem (21 procent) eller ca 7 500 var berättigade till inkomstrelaterad ersättning. Nästan 29 000, det vill säga 79 procent, fick grundbeloppet.

Grundbeloppet i arbetslöshetsförsäkringen ger 7 040 kr/ månad, före skatt

Grundbeloppet i arbetslöshetsförsäkringen är 320 kronor om dagen. Man får det i 22 dagar per månad. Det betyder en månadsinkomst på 7 040 kronor per månad. Grundbeloppet är dessutom skattepliktigt.

Tabellen nedan visar hur en arbetslös människa som får grundbeloppet står sig i jämförelse med dem som lever på försörjningsstöd, det som tidigare kallades för socialbidrag. Står det ett minus framför siffran i tabellen så betyder det att inkomsten från grundbeloppet är lägre än riksnormen för försörjningsstöd (socialbidragsnormen). Försörjningsstödet anger nivån på det som uppskattats till existensminimum i vårt samhälle.

Månad 1	1 vuxen	1 vuxen + 1 förskole- barn	2 vuxna + 2 förskole- barn	1 vuxen + 1 ung 15-18 år	2 vuxna + 2 unga 15-18 år
Grundbelopp (netto efter skatt)	3 312	3 312	6 624	3 312	6 624
Försörjnings- stöd	3 550	5 460	9 860	6 260	11 460
Skillnad	-238	-2 148	-3 236	-2 948	-4 836

De flesta typer av hushåll hamnar under socialbidragsnormen om de enbart tvingas leva på grundbeloppet när de är arbetslösa.

Den första månaden som arbetslös betalas ersättning ut för endast 15 dagar. De första sju dagarna är karensdagar. Månad två och följande månader betalas ersättning ut för 22 dagar per månad. Netto efter skatt blir det ett tillskott på 1 546 kr. Alla hushåll med barn tvingas

leva på en inkomst som ligger klart under socialbidragsnormen både den första månaden och månaderna därefter.

Som vi såg tidigare lever många unga vuxna, som är arbetslösa, på grundbeloppet. De lever alltså ofta på en lägre standard än riksnormen för försörjningsstöd.

Bland de 25 000 över 24 års ålder som får grundbeloppet i a-kassan finns förmodligen ett antal människor med både ett och två barn. Det betyder tusentals kronor under riksnormen för försörjningsstöd.

14 förändringar i a-kassan på två år

Regeringen har sedan den tillträdde gjort följande förändringar i arbetslöshetsförsäkringen:

- Infört en förhöjd a-kasseavgift.
- Infört differentierade a-kasseavgifter.
- Aviserat en sänkning av a-kasseavgiften med 50 kronor under 2009.
- Infört ett strängare arbetsvillkor.
- Ändrat beräkningen av ersättningen till det sämre.
- Kortat den överhoppningsbara tiden.
- Tagit bort studerandevillkoret.
- Tagit bort ersättningen under studieuppehåll.
- Sänkt takbeloppet i arbetslöshetsförsäkringen till 680 kronor per dag.
- Infört att ersättningsnivån sänks stegvis.
- Tagit bort den förhöjda ersättningen de 100 första dagarna.
- Begränsat ersättningsperioden till 300 dagar. Föräldrar som dag 300 har barn under 18 år kan få ytterligare 150 dagar.
- Tagit bort geografisk och yrkesmässig begränsning i jobbsökandet de första 100 ersättningsdagarna.
- Infört att deltidsarbetslösa har rätt till ersättning i endast högst 75 ersättningsdagar per ersättningsperiod.

Hela A-kassesystemet är i gungning

Differentieringen av arbetslöshetsavgiften ledde till en skillnad på 297 kronor, eller drygt 3 500 kronor per år, mellan högsta och lägsta a-kasseavgift. Många a-kassemedlemmar, särskilt bland TCO-förbundens kassor, kan vara med i olika a-kassor. Eftersom försäkringen är lika för alla kassor, så väljer man kassa efter avgift. Notera att till exempel en skådespelare som går över till akademikerkassan inte förändrar sin arbetslöshetsrisk i och med detta. Det har därför uppstått en pris-konkurrens mellan kassor, som nu leder till att kassor med hög avgift dräneras på betalande medlemmar. Man måste räkna med att några a-kassor tvingas upphöra med sin verksamhet under 2009. Systemet med branschspecifika a-kassor vittrar sönder långsamt men säkert.

TCO: SÅ HÄR SKULLE MAN KUNNA GÖRA

De flesta menar idag att det är mycket viktigt att arbetstagare har ett bra inkomstskydd, inte minst nu när den kanske kraftigaste lågkonjunkturen i mannaminne står för dörren. Något måste då göras för att förmå människor att åter ansluta sig till arbetslöshetsförsäkringen. Avgifterna till a-kassan är, har det visat sig, av avgörande betydelse.

TCO föreslår följande:

- Den förhöjda delen av a-kasseavgiften, den så kallade arbetslöshetsavgiften, begränsas till högst 90 kronor i månaden per medlem. Det skulle ge över 70 procent av medlemmarna i a-kassorna en sänkning av avgiften, för många med 100 kronor eller mer. Kostnaden för staten i form av minskade intäkter från finansieringsavgiften skulle bli cirka 1,2 miljarder kronor för 2009.
- Taket måste höjas så att försäkringen omfattar även merparten av vanliga arbetstagare. Det är rimligt att 80 procent av de yrkesverksamma får 80 procent av sin inkomst skyddad vid arbetslöshet.

Om detta är ideologiskt svårt att genomföra, bör åtgärderna införas som en tvåårig reform för att motverka den ekonomiska krisen och ge en bättre fungerande arbetsmarknad. Dessa åtgärder skulle ge flera positiva effekter. Fler skulle gå med i försäkringen, fler skulle ges trygghet vid arbetslöshet, arbetsmarknaden skulle fungera bättre och människors oro över att förlora jobbet skulle inte behöva dämpa hushållens efterfrågan. Det mesta talar för att arbetslöshetsförsäkringen måste repareras.

Och det är bråttom.

TJÄNSTEMÄNNENS CENTRALORGANISATION
LINNÉGATAN 14, 114 94 STOCKHOLM
TEL 08-782 91 00, TCO.SE

FTF – facket för försäkring och finans

försvarsförbundet

FINANSFÖRBUNDET

JOURNALIST
FÖRBUNDET

teaterförbundet
fackförbundet för scen & media

Polisförbundet

SFHL

UNIONEN

SKTF

symf

Läraryrket

VÅRDFÖRBUNDET